

Man har talt om, hvad der da kunde berettigede til, at Staten selv driver Krudtmøller, Klædefabrikken paa Usjærbød, eller Brødbagningstabs-lisfementet i Citadellet Frederikshavn, og man har søgt Berettigelsen dertil i Et og Andet; men Et har man overseet, som for mig er det aldeles Væsentlige og det fuldstændigt Afgjørende, og det er, at Staten her aldeles ikke gaaer ud paa at tilfredsstille borgerlige Fornødenheder, men kun tilfredsstiller sin egen Trang og gjør det paa en Maade, hvorved det stæer bedre, end det kunde gjøres af nogen Anden. Hvis Staten kunde give Forsvarsvæsenet i Entreprise — ja saa var det godt; men skal den, erkjendende, at det er et Statsformaal, en Gjenstand for Statens Virksomhed, som den ikke kan slippe ud af sin Haand, drive hele denne Virksomhed ved sine egne Kræfter, saa maa den dog ogsaa — det er en Ytring, som er fremkommen ved en anden Leilighed — være berettiget til at drive den herhen hørende Hæmslib. Den kommer da til at ligne en stor Forening, der træder sammelt for at frembringe visse Produkter af en vis bestemt Art, og som derved kun sørger for at tilfredsstille sine egne Fornødenheder paa den billigste og hensigtsmæssigste Maade; og det er jo netop Tilfældet med Statens Klædefabrication, Krudtfabrication o. s. v., at man kan eftervise, at den ved at overlade Productionen til Private, ikke kan tænke paa at faae saa billige, solide og hensigtsmæssige Varer, som den maatte gjøre Krav paa. Det er altsaa en fuldkommen Misforstaaelse at anvende den ubtalte Sætning paa disse Gebeter; men anderledes, og nødvendigvis ganske anderledes, forekommer det mig, at Sagen stiller sig, naar der er Tale om Statens Indgriben paa et Gebet som dette, hvor der er Tale om Noget, som det er aldeles aabenbart, — thi man seer det over hele Europa, og fra at være til at kunne være gjælder dog ganske sikkert en ret god Slutning — at just den borgerlige Virksomhed fuldkommen formaaer at paatage sig. Og siger man, at det er dog sikkert, at der ogsaa selv for os — til vor Ulykke — gives Exempler paa, at Staten directe griber ind i disse Forhold, og selv har overtaget en enkelt Side af Sagen — ikke Driften af Banerne, men

selve Bygningen af dem — ja, saa er det den sidste Rest, vi have af den gamle Overtro, at det var viist af Staten at ville foregribe den naturlige Udvikling af Forholdene, og de, som endnu holde derpaa, overseer ganske, at alle de Goder, som blandt Andre et æret Medlem i min Nærhed (Fischer) har skildret med stor Veltalenhed, og som en Befolkning, efter hvad han sagde, havde Krav paa, saasom de mange billige Tog, de lave Taxter osv., men som kun kunde opnaaes ved en Dorseen fra, hvad det industrielle Udbytte blev, at alle disse Goder, at enhver Skilling, som anvendes til hver enkelt af dem, maa først tilveiebringes paa en høist skadelig Maade. Det er jo dog saa, at, dersom man nu til Exempel til Svende og Sidst opnaaer at faae den jydsk Ban til at give Staten 2 pCt. af Driften, efterat man i mange Aar har ødslet Millioner og Millioner paa den, saa har man tilspøiet Statslegemet en ganske overordentlig stor Skade, hvorunder vi blive ved at lide i lang Tid. Det er ikke ved frivillige Bidrag, at disse Penge ere indkomne; det er heller ikke saa, at Staten har fremtryllet dem; nei, den har ofta med den største Haardhed maattet udpresse dem. Det er ikke en frivillig Gjærning, der her er traadt frem, thi saa kunde man jo ganske vist sige: „Men Gud, hvorfor vil Du gaae irette om, hvad enhver Mand vil bruge sine Midler til; lad ham følge sin Lyst“, og det vilde være rigtigt; nei, ligeoverfor Staten søler den Enkelte, som iøvrigt, hvor Frivilligheden er paa sit rette Omraade, giver rindhaandet, sig tilbage; der har han en instinctmæssig Følelse af, at Frivilligheden ikke hører hjemme; han nægter frivilligt at komme frem med sine Midler, og Net gjør han deri. En æret Taler gav os forleden den geographiske Dplysning, at der var et Land, som heed Utopien, hvor man saaledes frivilligt betalte Statens Fornødenheder. Jeg troer, det var en Feil, og hvis jeg ikke aldeles skulde forhuste mig, er jeg meget mere sikker paa, at Landet hedder Bøotten; der vilde man langt snarere have været istand til at gjøre det. Nei, det stæer slet ikke ved Frivillighed; det stæer tværtimod ved haard Tvangs Udøvelse mod andre Statsborgere, som ikke herved opnaae noget Gode. Den Reisende, der kommer paa